

SpareBank 1 Nord-Norge Kulturnæringsstiftelse – hvilken betydning får det for kulturnæringen?

Innledning

Først må jeg få lov til å komme med en unnskyldning for at jeg har "tatt en statssekretær" – og ankommer konferansen bare for å holde mitt innlegg – uten å ha hørt på noen av de andre foredragsholderne. Men jeg har rukket å se de fine utstillingene, for jeg kom med Hurtigruta sju i morges. Jeg pleier å være så irritert når det kommer sånne "viktige personer" langveisfra - som bare stikker etter en halvtime, men jeg skal altså rett videre til St. Petersburg med ei utstilling i ettermiddag.

Jeg skal forsøke å svare på dette spørsmålet, men innlegget blir av profetisk art – for Næringsstiftelsen er jo nettopp opprettet, og vi har knapt rukket å pugge vedtektene! Men siden jeg har bakgrunn som misjonærbarn (1), er jeg ikke fremmed for "profetisk tale" – så dette tar jeg på strak arm. Jeg har dessuten en fortid i Nordnorsk Kulturråd – et statlig finansiert fond for kunst og kultur i Nord-Norge, som var en viktig aktør i 42 år. Vi hadde vyer for kulturnæringenes framtid, men i 2007 ble fondet lagt ned fordi Fylkene var misfornøyd, og de ville ikke betale for administrasjonen lenger. De ville heller fordele statstilskuddet selv- kanalisert gjennom Finnmark fylke- men resultatet ble naturligvis at Staten inndro hele bevilgningen. Det er jo ikke sånn at pengene bare kan flyttes fra et forvaltningsnivå til et annet, selv om det bare var 2,5 million i året. Borte!

Men kunstnerne og kulturarbeiderne ble lovet et nytt fond – som skulle oppstå som Fugl Phønix etterpå, med masse friske penger for å utvikle kulturen over hele Nordkalotten! Det hadde til og med et navn – før det var født – NorCult, skulle det hete. Året etter kom Stortingsmeldingen om Nordområdene – Mulighetenes Landsdel – der det står på side 22 at Harstad er en by i Nordland Fylke! Men der stod det ingenting om det nye fondet. Vi venter ennå!

Næringslivet tar ansvar

Men nå har vi heldigvis et næringsliv her nord som skjønner betydningen av å ha et sterkt kulturliv, så SpareBank 1 Nord-Norge har funnet ut at det er lønnsomt å gi 100 millioner til nordnorsk kulturnærings! (2) Som gammel raddis pleier jeg ikke å legge meg skinnflat for kapitalen, men denne gangen må jeg i hvert fall sette meg på huk. Det er flott at Kulturnæringsstiftelsen er opprettet, og jeg synes naturligvis det er en ære og en utfordring å være styremedlem. Litt skremmende er det også, fordi det er så mye penger å ha ansvar for, og min kunstneriske kompetanse er nok større enn den økonomiske.

Min bakgrunn

Jeg har riktignok lang erfaring fra styrearbeid både i nasjonale og regionale kunstnerorganisasjoner, (3) men vi håndterte aldri så store beløp.. I Tanzania var jeg også internasjonalt styremedlem i deres Kulturfond "Mfuko wa Utamaduni" i fire år, der NORAD og SIDA var blant oppdragsgiverne. Det var veldig interessant, og jeg lærte mye –særlig om respekt for det man ikke vet alt om.

Nå er jeg nestleder i Nordnorske Bildende Kunstnere og i Kunstkvarteret Lofoten, et fellesverksted for kunstnere, men ellers jobber jeg med egne prosjekter i Stamsund. Egentlig skulle jeg ha sagt "Stamsund-basert", for det er det man sier hvis man jobber i Berlin eller London. Jeg kunne jo også ha presentert meg som "nordnorsk kunstner," men da blir man ofte plassert i fjæra med sjark og midnattsol, eventuelt i B-gjengen. (4) Siden kunstnere har en umettelig trang til å framheve seg selv, kan jeg fortelle at mitt siste kunstprosjekt foregikk på Barentsspektakel i Kirkenes i vinter– "Iron and Silk"- en utendørs performance i februar – i 20 kuldegrader. Det var Nordnorsk Kunstnersenter i samarbeid med Pikene på Broen som ga meg oppdraget, og Utenriksdepartementet fulgte opp med økonomisk støtte, siden jeg engasjerte samarbeidspartnere fra Russland, Sverige og Finland. (5) Gode Nordkalottnavn som Marie Selander, Tuomo Haapala, Kine Hellebust og Sverre Gjørvad var med.

I alt var det 55 aktører i sving på opplegget, med fem musikere, to sangkor, fire dansere og en skuespiller. I tillegg hadde jeg et titalls andre mennesker også i arbeid med prosjektet, som vevassistenten, skipsverftet KIMEK som sveisa et stativ, den polske scenografen som laga dokker, firmaet som ordna lyd og lys, Kunstnersenterets medarbeidere – pluss overnattingsbedriftene i Kirkenes. (6) Poenget er ikke bare å skryte av egen fortreffelighet, men å vise hvor mye næringsvirksomhet som springer ut av en enkel kunstnerisk idé-kopla med økonomisk støtte. Ja, og regnskapsføreren fikk selvsagt mer å gjøre- jeg glemte å nevne Økonor. Kanskje fordi jeg ennå skylder dem penger! (oi, var det produktplassering?)

Kulturen i Lofoten

Dette ble en lang innledning, men den kunne ha vært enda lengre, hvis jeg også hadde dratt historien om hvordan jeg havna i Lofoten. At jeg kom hit som attenåring for å være lærer i ei veiløs bygd, der alle de seks elevene het Olsen...og hvordan ett år med 58 naboer og en vanvittig natur–ble avgjørende for hvor jeg valgte å slå meg ned. Etter kunstutdanning i Polen måtte jeg bare nordover igjen. Jeg greidde også å dra med meg en amerikansk mann, og siden har vi vært her - i 35 år.

Kunstnermiljøet er bra her, vi er et tredvetalls kolleger i Lofoten, men i hele Nord-Norge er vi over 200 billedkunstnere og kunsthåndverkere. Vi har sterke institusjoner - Nordnorsk Kunstnersenter, knutepunktinstitusjonen for landsdelen, ligger i Svolvær, og i Kabelvåg har vi Nordland Kunst- og Filmfagskole, der gjestelærerne kommer fra hele verden. Der foregår også Lofoten International Art festival – et bransjetreff for samtidskunsten. I Stamsund har vi Figurteateret i Nordland, som er landets eneste offentlige prosjektteater, der besøkende teatergrupper kommer og lager nye produksjoner hele året. I Tromsø har vi også fått kunstakademi, som sammen med Nordnorsk Kunstmuseum er vår stolthet. Kunst- musikk- og litteraturfestivaler avløser hverandre hele sommeren, (7) og om vinteren er det filmfestivaler og BarentsSpektakel. Så Hamsuns beskrivelse om det ensformige livet i Pollen er gått ut på dato! Vi sitter ikke bare og venter på at noen gudbenådede fremmede skal komme hit!

”Kulturnæringen”

Men hva skal vi med et millionfond, når vi har det så bra allerede? Og hva betyr egentlig ”Kulturnæringen?” Hva trenger å styrkes?

”Kulturen er golvet vi står på,” sa Kaduma, teaterhøvdingen fra Bagamoyo i Tanzania. (8) Det er mitt utgangspunkt for å definere kulturbegrepet. ”Kulturnæring ” – det må ha veldig mye med dette golvet å gjøre. Det finnes jo så mange slags golv– og alle er slett ikke tregolv. Laminat, fliser, skifer - mange flere enn en enkel tanzanianer fra landsbygda kan tenke seg...Der har de jo ikke klikk-parkett engang! Kaduma snakka kanskje om jordgolv? Er det ikke det vi tror om det store landet Afrika?

Som kunstner – makter jeg å ta inn bredden av mulige kulturnæringer, eller kommer jeg til å snakke for min syke mor? Hun har jo vært død i 25 år allerede! Jeg har allerede blitt oppringt av en rekke kolleger som lurte på om det snart går an å søke det nye fondet... Tenk om jeg kjenner noen som kommer til å søke! Som Bjørn Simensen sa det på vårt første styremøte – hvis noen av oss aldri erklærer seg inhabil, betyr det enten at vi er helt venneløse eller at vi mangler kompetanse på fagfeltet vårt!

Heldigvis består styret av folk fra fire fylker og med veldig varierte områder: Forskeren Britt Kramvig fra Universitetet i Tromsø og Karl Kristian Hansen fra Tvibit i Tromsø, Erling Walsøe fra Finnmark og Bjørn Simensen fra Oslo. Med en spennvidde fra fiskekjøperen fra Nordkapp til drivkraften bak Operaen i Bjørvika representerer vi absolutt bredden. Vi har nettopp ansatt en daglig leder – Bjørn Eirik Olsen- som kommer fra fiskerisektoren. (9) Han har bakgrunn fra å promotere norsk fisk i Japan – blant annet laks som sushi... Ellers har han bred kjennskap til kulturlivet – og holder kurs i japansk Aikido! Bjørn Eirik har også bestyrt store forskningsfond, så vi tror han er riktig mann for Stiftelsen.

Vi skal straks ta fatt på strategidiskusjoner, og kanskje han holder et kurs for oss i kampsport også? Vi kommer til å invitere dere til å delta! Når nordnorske kulturnæringer skal blomstre, er det viktig å ha kontakt med både gartnerne og humlene..Vi skal søke et bredt samarbeid også med andre finansieringskilder- som Innovasjon Norge og Fylkeskommunene, og vi vil dra lærdom av forskning som er gjort på Kulturnæringsfeltet. I september skal vi ha et strategiseminar, og i oktober kommer den første utlysingen av midlene. Her blir det ingen hellige kyr! (10)

Vedtektene

”Stiftelsens formål er å bidra til allmennyttig utvikling av kulturnæringsvirksomhet innenfor forretningsområdet til Sparebank 1 Nord-Norge.Dette skal skje ved at Stiftelsen gir økonomiske bidrag til kulturnæringsvirksomhet eller kulturnæringsfremmende aktiviteter i forretningsområdet til Sparebank 1 Nord-Norge.”

Nærmere spesifisering finnes ikke – bortsett fra at det skal legges vekt på:

1. Mangfoldet av kulturnæringer (11)
- 2.Utvikling i hele markedsområdet for Sparebank 1 Nord-Norge (dvs. også nordvest-Russland)
- 3.Mulighetene for utvikling av bærekraftige strukturer som over tid kan danne grunnlag for økt sysselsetting innenfor kulturnæringen.

Mangfoldet

Dette kan bety både faglig og etnisk mangfold – det kan inkludere musikere, dansere, skuespillere, forfattere, kunstnere, sjømatprodusenter, poeter, sirkusartister, teatere, kunsthaller, sentere av ymse slag – samtidig som både samer, kvener, afghanere, somaliere og romfolk kan være representert med egne prosjekter. Begrepet ”mangfold” har vært brukt i statlige føringer for bevilgninger til kultur, gjerne spesifisert med ”flerkulturelt” foran, men her er det et videre begrep, som på ingen måte vil hemme handlfriheten til Stiftelsen, man bare forsikrer seg om at vi har et bredt perspektiv når vi vurderer søknader.

Hele markedsområdet til banken (12)

Dette er et spennende punkt, for det innebærer at Stiftelsen må være oppdatert på hva som foregår også på Svalbard og i Nordvest-Russland. Utviklingen av kulturnæringene i disse områdene er en del av mandatet, og her må man tenke nøye gjennom hva slags tiltak man støtter – i respekt for kulturforskjeller og sårbarheten i de arktiske strøkene. Gud, nå kommer ho med oljeboringsnakk! Slapp av – ikke i dag.

Utvikling av bærekraftige strukturer som genererer økt sysselsetting.

Dette var en hjertesak for Nordnorsk Kulturråd, som la stor vekt på å lage møteplasser og nettverksbygging for de forskjellige kulturaktørene. Med den digitale revolusjonen de siste årene er mulighetene mye større – der strukturene kan bygges raskere enn før, og de geografiske begrensningene er minimert. Retorikken fra Handlingsplanen om Kultur i Nordområdene kan materialiseres hvis man utnytter potensialet for tettere samarbeid mellom kulturaktørene. Det er så mange profesjonelle miljøer i landsdelen som ville profittere på å møtes mer systematisk, og jeg tror at dette er noe av det første vi bør ta tak i i Stiftelsen.

Fra de landsdelsdekkende kunstnerorganisasjonene- de som organiserer mange som driver med kulturnæring- forfatterne, dansekunstnerne, jazzforumet, viseforumet, Filmforbundet, er det et uttalt ønske om felles arenaer. Utfordringen går til disse aktørene om å klemme ut et slags ”Kulturnæringsforum” – der de ulike miljøene kan befrukte hverandre og dermed vokse. Siden de fleste allerede har egen fagorganisasjoner, er det enkelt å få i gang samarbeid. Potensialet for vekst i kulturnæringene er stort.

Festivaler

Jeg kan ikke snakke om kulturnæringenes framtid uten å komme inn på festivalene. Noen festivaler, som Festspillene i Nord-Norge, Nordland Musikkfestuke og Riddu Riddu, er allmennkulturelle, men de fleste er spesialfestivaler, som også fungerer som bransjetreff. Stamsund Internasjonale teaterfestival samler næringsaktører fra hele verden, og Tromsø Internasjonale Filmfestival har samme effekt for filmskapere. Dette er virkelig strukturer som fremmer kulturnæringene og skaffer arbeidsplasser.

Kunst og kulturarbeid som næring

I ei tid der verken musikk eller billedkunst er greie "varer" som man stort sett selger over disk eller på utstillingen, har vi behov for en ny måte å tenke organisering og struktur på. Det tverrfaglige samarbeidet på området er også økende, og etterspørselen etter våre tjenester stiger, fordi samfunnet kommer til å ha et større behov for innovasjon. Det betyr da ikke nødvendigvis at kunstnerne kommer til å selge flere bilder eller musikerne flere cd'er, men det blir flere som benytter seg av streaming og visning av kunstnerens verker. Mange ser kunstnerisk virksomhet og kulturnæring som adskilte begreper, men jeg definerer enhver profesjonell kunstnerisk praksis som en næring. Selvsagt er det mye annet som også hører inn under kulturnæringer, men det kommer vi tilbake til.

Om vi kulturarbeidere eller kunstnere – altså kulturelle næringsdrivende – tjener mesteparten av våre penger ved å holde glimrende foredrag på konferanser eller på turne med Den kulturelle skolesekken eller gjennom konsulentvirksomhet for arkitekter og byggherrer -eller gjennom å lage kunst i det offentlige rom – det er uvesentlig. Kanskje er stipender vår hovedinntektskilde i noen år –for noen til og med salg av kunst - det er aldeles likegyldig for det nærmiljøet eller den byen som er så heldig å ha oss boende! Selvfølgelig er vi næringsdrivende – de fleste er endatil organisert som enkeltmannsforetak eller AS. (13)

Likevel kan man få følgende kommentar fra kommunens leder for kultur miljø og næring – hvis man spør om mulighet for støtte fra Næringsfondet: " Jo, ja, dokk driv vel en slags næring....."

"En slags næring?" Kunstneren som spurte driver galleri halve året og freser rundt på turne med skolesekk i ukevis, representerer kommunen på utstillinger i inn- og utland, og jobber dessuten i et fast engasjement for universitetet hver høst...

Tenk om Maskinentreprenøren hadde ringt og spurt om støtte til en ny steinknusingsmaskin..." Jo, du driv vel en slags næring..."

Sparebanken Nord-Norge har tatt mål av seg til store bragder – det gjelder voksenopplæring av 88 norske kommuner. (14) Og tre fylker...pluss Svalbard og Nordvest-Rusland! Nå skjønner jeg at det ikke er vårt hovedmandat, men oppmerksomheten og kunnskapsnivået rundt kulturnæringene må økes.

Publisitetsløft

Den beste måten er nok at næringene selv blir så oppsiktsvekkende viktige at de oversvømmer media med aktiviteter. Men inntil videre trenger vi et publisitetsløft.

Jeg mangler eksakte tall for det russiske området, men på norsk område bor det iallfall nesten en halv million mennesker. Så vi kan regne med å få mange søknader! Det er allerede mange som har tatt kontakt og spurt om søknadsfristen for fondet, så interessen er stor.

Første gang det ble kunngjort at Sparebank 1 Nord-Norge skulle opprette denne stiftelsen var vinteren 2010, så det er nok noen som har forberedt seg allerede...Da hadde banken så godt økonomisk resultat fra 2009 at de hadde penger å avsette til et nytt Kulturnæringsfond. På grunn av juridiske undersøkelser og byråkratiske

snublesteiner tok det likevel et par år før Fondet nå er operativt. Fra i høst kan dere søke støtte! Følg med på nettet og i avisene!

Men hva kommer vi til å støtte? Kan hende får vi søknad om opera på Røst – å nei, det har de jo allerede hatt! Eller et nytt senter for utvikling av arabiske vevteknikker i Vesterålen? Hva med et gedigent internasjonalt fortellersenter i Vest-Finnmark? Eller var det på Svalbard? Et økumenisk senter for forskning på religiøs kunst i Beiarn? Et utdanningsstipend for unge musikere – eller en ny streamingtjeneste med sete i Murmansk? Et nordområdestipend for unge kunstnere som overstiger de våteste drømmer? Hva med et "skap-lyst"-program ved siden av "bo-lyst"? (15)

Det er jo ikke nok å mase om at ungdommen skal bo her nord, hvis vi ikke samtidig legger til rette for de kreative næringene. Det er naturligvis et offentlig ansvar å skaffe arbeid og infrastruktur som gjør det mulig å utvikle seg med postnummeradresse over 8000, men nå lar vi det ligge og ser på hva Kulturverningsstiftelsen faktisk kan få til!

Da Nordnorsk Kulturråd ble nedlagt, skjedde det ikke uten kamp, men heller ikke uten et festskrift – sånn som man får hvis man blir gammel nok. Vitaliseringsutvalget, ledet av Roger Ingebrigtsen, samla sine forslag i en rapport, som dessverre aldri fikk vinger. Men vi låner noen ideer derifra:

Det nye fondet skulle hete NorCult, og årlig skulle Staten fylle på med 20 millioner kr. Fondet skulle være "et kreativt og innovativt organ som skal sørge for at kunst fra Nordområdene blir synlig i verden." Dette målet harmonerer absolutt med målet til Kulturverningsstiftelsen, som har som formål å utvikle kulturnæringene... Men fondet vårt favner videre enn bare kunsten – vi skal gi støtte til mye mer, til strukturene som danner grunnlag for økt sysselsetting...

Hva slags strukturer kan det være snakk om?

Restauranter der det skal serveres kortreist mat fra fjord og fjell? Produksjonssentere der musikere og forfattere kan få sine verker spilt inn, trykkerier der grafikerne får laga sine arbeider, kulturhus der de frie teatergruppene kan øve mens andre lager film? (16)

Eller betyr det organisering av helt nye samarbeidsformer, der synergieffekten oser? Kanskje intensive tverrfaglige seminarer der at kulturarbeiderne i landsdelen treffes oftere og får et utklekningssted for nye ideer? Eller sære spesialprogrammer for høyteknologisk kultur, ting vi ennå ikke ser konturene av?

Var det ikke en som snakka om et nytt månelandingsprogram? (17) Det trenger da virkelig Nord-Norge – i form av en radikal satsing på kulturnæringer! Kanskje i tilknytting til rakettmiljøet vi allerede har på Andøya?

Eksempler

(18) I Fredrikstad åpner de Norges første kunstmesse i neste uke på Hydrogenfabrikken Kunsthall – "What a mess!" Det foregår i en 100 år gammel margarinfabrikk – som nå er proppfull av kulturnæringer. 30 gallerier fra hele Norden viser utstillinger.. Det kunne vært en satsing i Finnmark eller Troms...

Kanskje vi får et norsk senter for utvikling av dataspill – i et nedlagt fiskebruk i Vesterålen?

Hva med et kombinert surfe- og kystkultursenter i Lofoten?

Alpinsenter innendørs – å nei, det er jo sport – men det kunne være helårsåpent for moderne turister?

Hva med et Arne og Carlo senter i fjellheimen et sted- med reiselivspakker for strikkeglade turister? De kan både klippe og karde ulla sjøl, for så å lage seg egne plagg...aktiv ferie – også for bevegelsehemmede!

Filmsentre har vi allerede – til og med en filmfagskole og filmfestivaler- men det kan tenkes at miljøet kan eksplodere til et nordnorsk Hollywood? Med egen avdeling for 3d-teknologi?

Vi må heller ikke glemme kystkulturen (19) – de gamle håndverkene kan lage mer konvensjonelle kulturarbeidsplasser...

Kanskje kommer en ny teknologi og gjør det mulig å lage edderdundyner for flere enn de kongelige? Men er det en kulturnæring –å lage sengetøy?

(20)Eller blir den nedlagte internatskolen fra Finnmark et utviklingssted for moderne pedagogikk – basert på at kulturen er golvet vi står på?

Det er sånne ting vi blir nødt til å finne ut av, når søknadsbunkene flommer inn.

I det hele tatt må vi tenke bredt – og være åpen for innspillene fra Svalbard og Salten, fra Nordvest-Russland og Helgeland.

Investeringer i kulturnæringsforetak

Her siterer jeg direkte fra vedtektene:

”Dersom det i særlige tilfeller – om det anses hensiktsmessig for å fremme Stiftelsens formål – kan utdelinger skje som investeringer i kulturnæringsforetak som potensielt kan gi avkastning på de investerte midler...(21)

Dette betyr altså at man ser for seg så vellykkede kulturnæringsbedrifter at de kan være lønnsomme å investere i... for eksempel verkstedet som lager runeblommer og bongotrommer...eller det strålende trespråklige forfattersenteret på Reine.. Dette er snakk om ”særlige tilfeller” – men det er jo ganske mange såringer i blant oss, så det virker sannsynlig at slike suksessforetak kan dukke opp! I hvert fall etter at Fondet har fått virke i et par år!

Almisser eller investering

I Norge har vi ingen stor tradisjon med private fond til kultur, men folk tror at de fleste kunstnere lever på almisser fra det offentlige. Riktignok har vi et godt utbygd system med stipender fra Staten og støtte til prosjekter fra Norsk Kulturråd, men i realiteten er det ganske moderate investeringer i innovasjon – som kunstnerne får litt av med ujevne mellomrom. Når vi sammenlikner den offentlige støtten til landbruk og fiskerier, er kulturbevilgningene småpenger. Men effekten er stor!

Sparebankens nye kulturnæringsfond kan naturligvis ikke erstatte den offentlige satsingen – som Departementet har lovt oss i de siste årene – men støtten fra Fondet kan få opp tempoet i utviklingen av kulturnæringene. Det gjelder at aktørene spytter i nevene og definerer hva de trenger- uten ukledelig beskjedenhet.

Hvorfor et nordnorsk fond?

Men hvorfor et nordnorsk fond? Nå når både Landsdelsutvalget og Nordnorsk Kulturråd er historie, er det ikke unødvendig ? Hva er så spesielt med oss at vi ikke kan greie oss med de statlige fondene som finnes? Er det fordi vi alle går i skinnhue og tygger tørrfesk at vi fortjener spesialbehandling? (22)Eller på grunn av en urbefolkning som vi ellers ikke bryr oss så mye med, bortsett fra når det skal søkes penger til bestemte formål?

Jeg svarer med handlingsplanen fra Regjeringen - med følgende kraftsalve: ”Regjeringen slår i Soria Moria-erklæringen fast at den ser nordområdene som Norges viktigste strategiske satsingsområde i årene som kommer!” (23) Yes! Det tror vi på- både misjonærbarna og de ugudelige – og jeg håper dere i salen også!